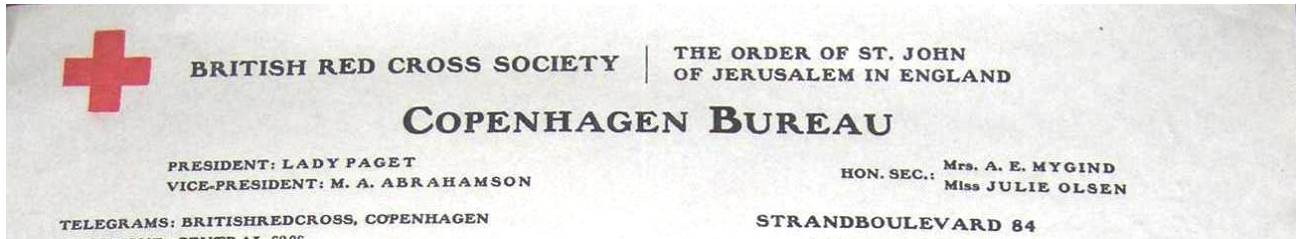

The Copenhagen Bureau

Af Dorothy Jones, ændret

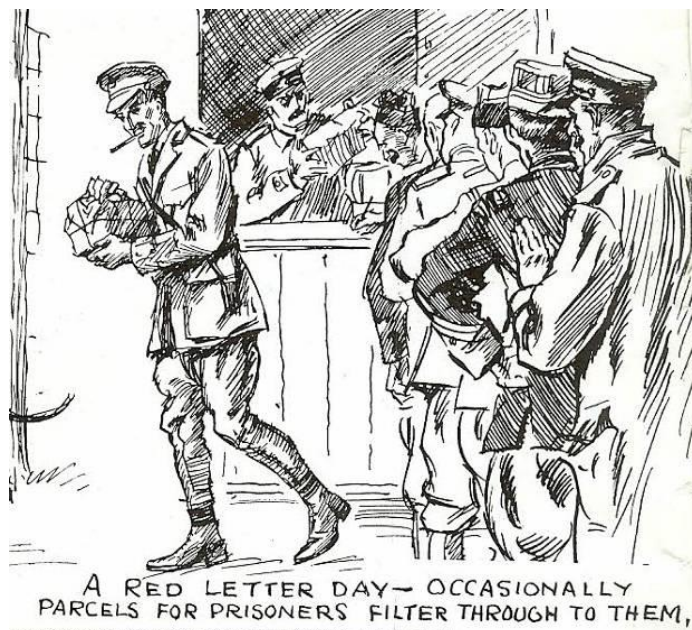
10.02.2016

Det var i efteråret 1916 at en underafdeling af "British Red Cross Society and the Order of St. John of Jerusalem in England" åbnede i København. Opgaven var meget specifik, at sende hvidt brød til de britiske krigsfanger i Tyskland. Afdelingen blev omtalt som the Copenhagen Bureau.

Tyskerne var forpligtet til at sørge for mad til krigsfangerne de havde i deres varetægt; maden skulle svare til den deres egne soldater fik i kost. I realiteten bestod menuen for en menig krigsfange af krigsbrød og erstatningskaffe til morgenmad, tynd suppe til frokost og krigsbrød igen til aftensmad med lidt sild, ost eller pølse engang imellem. Ved de allieredes blokade blev det meget hurtigt meget svært for dem først og fremmest at skaffe mad og kalorier nok til deres egne soldater. Civilbefolkningen måtte klare sig som de kunne og krigsfangerne havde sidste prioritet. Mange af krigsfangerne levede under kummerlige forhold, sat i tvangsarbejde i miner eller i nærheden af fronten, i usselt kvarter, sultende og uden lægehjælp. Ud af de 2,5 millioner krigsfanger som Tyskland havde ved krigens slutning var de 160.000 britiske. At de overlevede var i høj grad takket være maden de fik sendt hjemmefra og ikke mindst brødet de fik fra København.

Var de først tilfangetaget har viden om deres overlevelse været en glæde for deres familier. De var ikke døde, og nu blev de ikke skudt på på slagmarken længere. Glæden fik dog hurtigt følgeskab af en anden bekymring, Hvordan var forholdene for en krigsfange? Var det noget man kom levende hjem fra? Og derfra var der ikke langt til - hvad kunne familien gøre for at forbedre den kæres tilværelse så længe fangenskabets varede. Det var tilladt at sende pakker med fødevarer via Røde Kors og allerede i efteråret 1914 sendtes til mange. Som ugerne gik, og i erkendelse af at krigen ikke ville slutte foreløbig, dannedes grupper som interesserede sig for krigsfangernes ve og vel. Det kunne være hustruer og mødre til fangerne som sammen med officerernes hustruer samledes under deres mænds regiment og dannede Regimental Care Committees. Det kunne være andre med en anden indgangsvinkel som postarbejderes forening, som tog sig af mænd som i fredstid var tilknyttet postvæsenet, eller f.eks. cyklistforeningen "the National Cyclists Union" som "adopteret" for dem ukendte krigsfanger. Grupperne kunne få godkendelse til selv at pakke pakkerne ellers kunne pakker købes hos godkendte butikker. Det forventedes at de opfyldte de specificerede krav angående vægt o.a. og ikke blev brugt til at smugle kompas eller andet til flugtforsøg i. Pakkerne blev så fragtet gratis via Britisk Røde Kors til Tyskland, hvor Tysk Røde Kors så fragtede dem til krigsfangen.

Pakkerne var sendt individuelt til navngivne krigsfanger og betalt privat af enten familie, regimentets Care Committee, eller af andre som havde adopteret vedkommende. Det var mange penge for en fattig familie at betale en ugentlig fødevarerpakke og mange kunne ikke. Alt var selvfinansieret og foreningerne brugte megen tid og mange anstrengelser på indsamling af penge til formålet. Der var forskellige regler for pakkerne, om man var menig, officer eller civil krigsfange. Systemet som blev opbygget ad hoc var ikke godt. Hvis ikke man var registreret som krigsfange kunne man jo ikke være på listen af krigsfanger. Hvis man var registreret, og familien ikke havde råd til at sende en pakke, eller ens regiment ikke havde en Care Committee, fik man ikke noget pakke. Så skulle man være en af de heldige som blev adopteret af en af foreningerne. På den anden side, hvis man var velhavende officer kunne det hænde at det væltede ind med pakker fra slægt og venner med alskens lækkerier og vin. Flere gange i løbet af krigen blev der ændret på systemet, så til sidst hvis ellers ens navn var registreret og pakkerne ikke var kommet på afveje undervejs, var det madvarerne fra England man overlevede på.

Petty officer A.J. Picton Warlow blev taget til fange i de første måneder af krigen og interneret i fangelejren Dôberitz. Hans hustru Camilla sendte ham en pakke med diverse varer. Han svarede hende at det han var mest glad for var brødet. Det han ønskede nu var at hun på ugentlig basis skulle sende brød til ham og gerne flere til at dele med hans medfanger. Den driftige Mrs. Picton Warlow tog efterfølgende initiativ til Bedford Bread Fund, som samlede penge ind til og sendte brød til sømænd interneret i Tyskland. I princippet en god ide og efter nogen tid henvendte hun sig til the British Red Cross og foreslog at der igennem dem etableredes en måde så alle Britiske krigsfanger i Tyskland kunne få hvidt brød, og ikke kun dem der havde nogen til at sørge for det. Brødet skulle supplere maden, enten den elendige tyske krigsfangekost eller de fødevarer, mest dåsemad, som de heldigste krigsfanger fik i pakker hjemmefra. Krigsfangernes diet ville blive væsentligt forbedret angående vitaminer og kalorier. Ideen om at alle krigsfanger skulle få brødpakker fra et centralt sted fandt grobund. Rent psykologisk vil det være et bevis for krigsfangerne om at der blev taget hånd om dem og ikke mindst ville det smage lidt af derhjemme.

Allerede i april 1915 havde Lady Grant Duff, gift med lederen af den Britisk legation i Schweiz, etableret noget lignende i Bern. Et Bread Bureau, som sendte hvidt brød til britiske krigsfanger i Tyskland og Østrig. I løbet af 18 måneder var de gået fra brød til 3 mænd til at sende brød, fødevarer og tøj til 30.000 mænd på ugentlig basis. Systemet var det samme som med pakkerne; familier eller foreninger bestilte og betalte for den enkelte krigsfange. Men der kunne være problemer med at skaffe mel i Schweiz og krigshandlinger i Sydtyskland forstyrrede til tider leverancen til lejrene.

Der var desuden problemer med brødet sendt fra England som sjældent nåede frem i tilfredsstillende tilstand. Ønsket om at etablere endnu et Bread Bureau i et neutralt land voksede, og meget talte for at Danmark var et godt bud. I foråret 1916 rejste Mrs. Picton Warlow sammen med Mr. Gee til København for at undersøge om det var et godt sted at etablere endnu et Bread Bureau. De havde en introduktion til Frk. Abrahamson, som ledte dem videre til hendes bror Martin Arnold Abrahamson. Deres Dansk/Hollandsk jødiske familie havde boet i London i mange år, hvor de var født og opvokset. Abrahamson hjalp englænderne med at undersøge mulighederne for, og omkostninger ved, at fremstille brødet i København. De tog også kontakt til Dansk Røde Kors, som havde erfaring med levering af deres hjælpepakker til krigsfanger og som skulle stå for afsendelsen af brødet fra København. Mrs. Picton Warlow og hendes kompagnon rejste tilbage til London, og intet hørtes fra deres side de næste par måneder.

Camilla Picton Warlow med sine børn den 7. maj 1915.

Hun var 45 år. John, Harold and Barbara var 11, 9 og 7 år gamle.

Det var hvidt brød krigsfangerne skulle have, og man kan godt forestille sig at mange danskere har fundet det meget mærkeligt, måske endda en uforståelig luksus, at ty til så meget besvær og have så mange udgifter med at sende det til alle. Og netop i en krigssituation! Danskere vokser op med rugbrød som en daglig spise, som de får at vide er sundt, er mættende og billigt og som de faktisk synes smager godt. Hvidt brød er til søndage og fødselsdage. Hvad var der i vejen med brødet krigsfangerne fik i rationen? Hvorfor kunne de ikke spise rugbrød? De fik jo kriegsbrot fuldstændig ligesom alle andre i Tyskland. Den oprindelige Kriegsbrotopskrift indeholdt 20% kartoffelmel, rugmel, æg og kakao. Allerede fra januar 1915 blev brød rationeret og specielt efter kartoffelhøsten fejlede i 1916 kunne alt muligt og umuligt finde vej til brøddejen. Men ulysten mod det sorte brød lå også i at englændere ikke spiser rugbrød lige meget hvor "lækkert" det end er. Nu var de nødt til det, og for mange var de afhængige af den smule de fik for at overleve. Briterne hadede det sorte brød, som de kaldte det som også gav dem ondt i maven. Hvis de var så heldige at have fået en pakke hjemmefra, gav de hellere end gerne deres tyske brødrationer videre til andre, specielt til russerne som var sultne og kunne lide brødet.

Hvor meget brødet betød for krigsfangerne kan forstås af et postkort som en krigsfange i Sennelager II, D. Macdougall, Gordons, sendt til sin gudmor i England, Mrs. Peal fra Ealing den 2. februar 1916.

"Dear friend,

Still receiving parcels O.K. The cake is very nice, but if you don't think me ungrateful; I would deem it a favour if you could let me have the bread you used to send, instead of the cake. I am still getting Mrs. Wallis' bread from Switzerland, but most of us receiving it from there, would much sooner have a loaf from home. But we don't like to complain in case they think us ungrateful. Am in good health and doing well.

Yours in anticipation".

Han ville hellere have brød end kage og helst hjemmefra.

Et par sjove eksempler med modsat fortegn findes. Danske Thomas Dinesen (bror til Karen Blixen) kæmpede i "the Royal Highlanders of Canada" i "Quebec regiment" for de allierede. Han fortæller i sin bog at hans bataljon var rykket en 8-10 km frem og havde taget mange fanger og kanoner. Nu kiggede de i de tyske skyttegrave efter souvenirs. "Men den eneste Ting af Interesse, jeg fik fat i, var et stort, sort Rugbrød, ret klamt og surt, men dog dejligt efter 15 rugbrødsløse Maaneder; jeg ristede det ved et lille Baal, Skive efter Skive, mens de andre saa til med Væmmelse." Efter krigen rejste den danske sygeplejerske Cecilie Lütken på mission til Ungarn. Hun tog flere rugbrød med til eget forbrug og "når jeg lagde rugbrødet lidt i vand først, smagte det meget godt og var til at tygge." De tyske krigsfanger i England fik tilstrækkeligt med mad, og havde ikke brug for pakker hjemmefra for at overleve. De fik hvidt hvedebrød i deres rationer, lige det de britiske krigsfanger i Tyskland sukkede efter. Tyskerne derimod længtes efter rugbrød, for de fik mavesmerter og hårdmave af det britiske brød.

Mange gode kræfter arbejdede flittigt på krigsfangernes vegne i England. I juni 1915 var der f.eks. oprettet 93 Regimental Care Committees og 26 særforeninger. Men det var noget rod, nogle fik ingenting medens andre, få, fik i overflod. Tidligt i 1915 oprettedes en krigsfangehjælpskomite i London som skulle koordinere arbejdet, men alt det frivillige arbejde var jo uafhængigt og komiteen havde ikke nogen magt over dem. Det mislykkedes og blev i september 1916 opløst. Det blev erstattet af "Central Prisoners of War Committee of the British Red Cross and Order of St. John". Fra nu af var alt krigsfangehjælp angående fødevarer under deres paraply. For de menige og civile krigsfanger betød det at deres navne nu kom på en samlet liste, og hvis ikke de havde familie, venner eller regiment der sørgede for dem blev en sponsor fundet. Der var et andet system for officererne som forventedes ikke at have problemer i den retning.

Lady Paget, Carl Frederik Jarl og Andreas Vangberg Storm

I løbet af sensommeren 1916 blev det besluttet i London at åbne the Bread Bureau i København som skulle dele opgaven med Bern og supplere op hvis og når der var problemer med leverancer derfra. Lady Paget, kendt for sit hjælpearbejde i Serbien og gift med lederen af den britiske legation i København, blev "the British Red Cross and Order of St. John" afdeling i Københavns første præsident. Martin Abrahamson blev Vicepræsident. Marcus Slade kom fra England for at være direktør og en bestyrelse blev dannet af

engagerede folk, bosat i København, flere med tilknytning til England. Britiske Mortimer Egerton Kennedy var præst ved St. Albans, den engelske kirke i København, mens Andreas Vangberg Storm, præst ved Kastelkirken havde været sømandspræst i Newcastle og var engelsk gift. Robert Erskine var britisk konsul medens Carl Frederik Jarl og Jens Olsen var danske forretningsmænd. Og sidst, men ikke mindst var Mrs. Picton Warlow med i bestyrelsen. Der kunne drages nytte af hendes erfaring og hun skulle hjælpe med at få bureauet op at køre. Der var en vis sympati for englænderne i København efter ubåden E 13 var blevet torpederet i august 1915 ved Saltholm. Her døde 15 fra ubåden medens de 15 besætningsmedlemmer blev interneret i Danmark for resten af krigen. Episoden rørte folk dybt i Danmark og har givet været med til at en del "adopterede" krigsfanger og sendte dem breve og pakker, og nu meldte sig som frivillige til The Bread Bureau.

Sensommeren gik med at få alt arrangeret og Bureauet åbnede i nogle mindre lokaler i Toldbodgade 19 og 21. Bloch & Behrens var en uldgrossistvirksomhed som nylig havde fået to yderst dygtige og initiativrige medarbejdere i firmaet, nemlig Jens Olsen og Niels Peter Pedersen. Verdenskrigen lammede den internationale samhandel, ikke mindst uldhandlen. Efter opfordring fra den britiske legation i København rejste Pedersen til London i 1914, for som neutral sagkyndig at bistå ved forhandlinger om handlen med tekstilråstoffer i Skandinavien. Efter få uger blev den påtænkte ordning opgivet og Pedersen rejste videre til U.S.A. for Bloch & Behrens. Det lykkedes for Jens Olsen at opnå en særøverenskomst med den britiske regering og firmaet fik skaffet rigelig tilførsel af råuld. Den uindskrænkede ubådsrig satte imidlertid en stopper for det. Virksomhed lå underdrejet og formentlig med afsæt i det samarbejde som Jens Olsen havde haft med den britiske legation tilbød han Bloch & Behrens' lokaler til etableringen af the "Copenhagen Bureau". Han var medlem af bestyrelsen og skulle være ansvarlig for den daglige forsendelse af pakkerne. Virksomhedens medarbejdere, som gik ledige fik arbejde for bureauet. Toldbodgade ligger meget tæt på the British Legation som lå i Bredgade og den Britiske konsul (og spion) Robert Erskine, som også var i bestyrelsen havde desuden sit kontor i Toldbodgade 28.

Præcis hvem af de københavnske bagere der bagte brødet ved jeg ikke. Bagerne fik det mel og fedt der skulle bruges og et aftalt beløb for hver 100 kilo mel de bagte til brød. Hvedemel, fedt, olie, kul til bagning og snor og metaltråd til emballagen, blev indskibet fra England. Helt frisk blev det fragtet, tildækket i store vogne, til Toldbodgade hvor brødet stod til nedkøling i 24 timer. Hver enkelt brød blev så pakket i papir med et postkort som modtageren skulle udfylde og sende retur. På postkortet skulle noteres hvornår brødet blev modtaget og i hvilket tilstand. To brød blev pakket sammen i en papkasse, som var adresseret en bestemt krigsfange. Det blev noteret i bureauets kartotek hvem brødet var sendt til og hvornår. Store vogne fragtede pakkerne om til Dansk Røde Kors' pakkekontor og herfra transporteres de til Tyskland. I 1916 lå post- og pakkekontoret i Hyskenstræde. Fra februar 1917 etablerede Dansk Røde Kors et pakkekontor for kollektivforsendelser på Rådhuspladsen 2, i lokaler ejet af De Forenede Bryggerier. DRK's afdelinger for vareforsendelser blev ledet af Benny Dessau, bestyrer af Tuborg og direktør i DFB og med N.P. Pedersen, Jens Olsens kompagnon fra Bloch og Behrens, som sekretær. Det var De Forenede Bryggerier selv der bekostede administrationen af Dansk Røde Kors' pakkeafdeling på Rådhuspladsen (H.C. Andersen huset) medens Britisk Røde Kors betalte de øvrige omkostninger ved fragten fra Danmark til Tyskland.

Benny Dessau

Det var Marcus Warre Slade, som var sendt over fra London der var direktør for the bread bureau. Han var uddannet jurist og havde boet i Hongkong i 17 år hvor han arbejdede som K.C. (højesteretssagfører). Han var en højt respekteret borger. En af hans brødre bosatte sig samtidig i Hongkong, hvor de begge købte huse og indrettede sig med deres engelske hustruer og deres børn blev født. Marcus Slade flyttede med sin familie tilbage til England med ankomst i foråret 1914. Både Marcus og hans hustru Isabella var af lavadelige familier, begges bedstefædre var baronetter. Marcus' anden bror var admiral og hans søster var hollandsk gift og uddannet som læge. Man fornemmer en familie som var selvsikker og vant til at blive hørt. Den 41 år gamle Isabella rejste sammen med sin 10 år ældre mand Marcus til København, hvor hun også skulle arbejde i bureauet. De havde 3 børn på 14, 12 og 10 som formentlig var på kostskole i England.

Mr. Slade var daglig overordnet chef. Bureauet var til at begynde med delt i to hovedafdelinger "Bread and General Supply Department" og "Despatching and Transit Department". Mrs. Picton Warlow tog sig af den første afdeling, med ansvar for kartotekerne med navnene, som konstant skulle opdateres. Det var også de krigsfanger som havde fået brød fra hendes Bedford Bread Fund, der nu fik brød fra København. Der var et kartotek med mændenes navne i alfabetisk orden, og ordnet efter hvilket regiment de tilhørte, og et andet med mændenes navne i alfabetisk orden ordnet efter hvilket lejr de var i. Afdelingen var dagligt i kontakt med mange forskellige, både i England og Tyskland, alle nye informationer angående tilfangetagne skulle registres i kartotekerne og oplysninger sendes videre. Der blev dagligt lavet lister med til hvem og hvor brød skulle sendes, så at labels kunne sættes på pakkerne, med tilhørende postkort, så alt stod klar til brødet til næste dag. Postkortene var forsynet med en kode, enten et tal eller et bogstav, der henviste til brødets rækkefølge i afsendelsen så krigsfangeren derved kunne se om pakkerne udeblev eller om de ankom i rette orden. Afdelingen modtog returpostkortene fra krigsfangerne og informationer herfra angående hvor længe brødet var undervejs, dets tilstand og eventuelt andre bemærkninger blev taget til efterretning, og der blev rettet op hvis det var muligt. Mrs. Picton Warlow lavede en månedlig rapport, som blev sendt til hovedkvarteret i London.

WRITE CLEARLY

Parcel posted in Copenhagen Wk Ends **R**
in Bulk.

Date I received Parcel

Contents of Parcel

Condition of Contents

Full Address to which Parcels
are to be sent

Full Name

Regiment Batt ⁿ

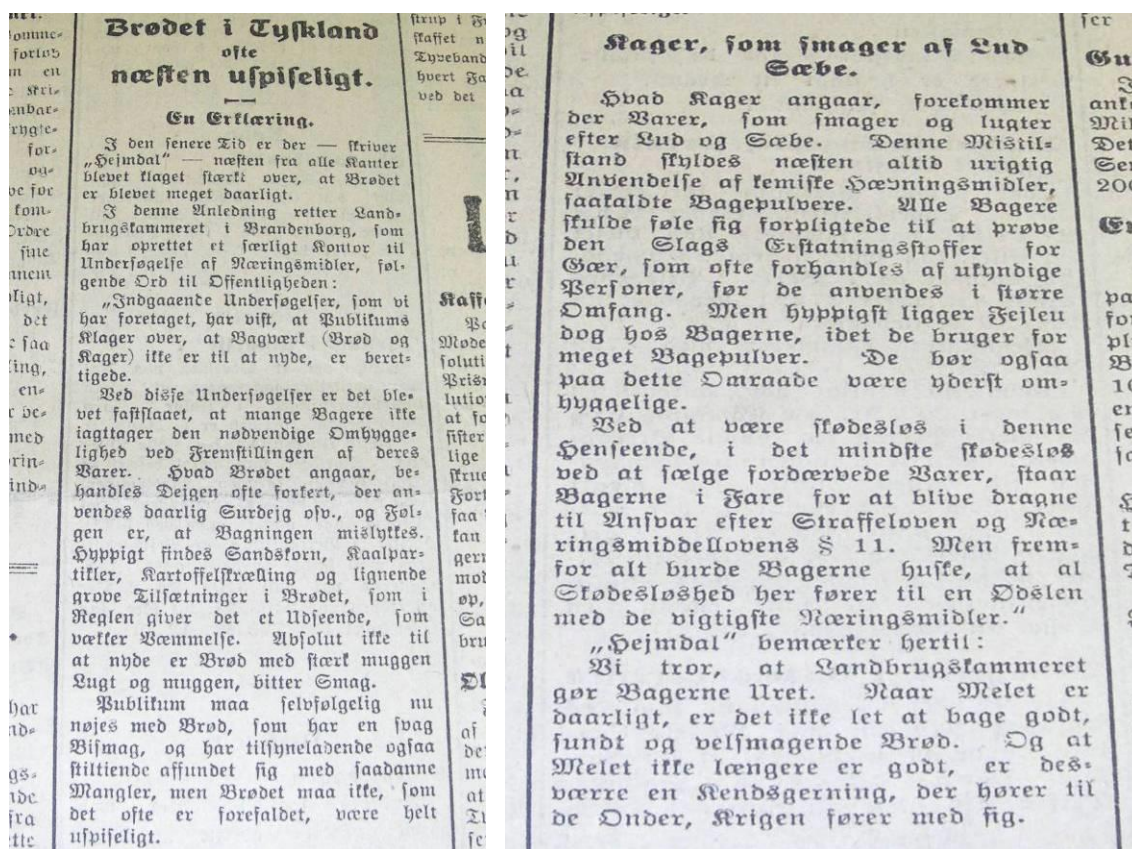
Regim^l N° Rank

Camp Camp N°

Any other particulars of Address:

Form, 65. 50.000. 8.18

Jens Olsen og Mrs Slade tog sig af "Despatching and Transit Department". Mrs. Slade organiserede, og havde ansvar for den hovedsageligt frivillige arbejdsstyrke, som havde meldt sig. I den første udgave af Vore Damer i 1917 kunne man læse at damer der gerne ville gøre en indsats for britiske krigsfanger var yderst velkommen. De kunne henvende sig til direktør Slade per telefon eller møde op i lokalerne om formiddagen. Jens Olsen ledede "pakke" afdelingen. Forsvarligt emballeret blev pakkerne med brødet sat på hestevogne, som kørte dem om til Dansk Røde Kors' pakkeafdeling. Den første sending kom af sted den 15. oktober 1916, nu skulle de levere brød til de 3500 navne i krigsfangekartoteket, som til stadighed voksede. Der skulle sendes 1 pakke med 4½ pund brød hver uge til hver eneste fange. Der havde været nogen debat i England om 3 pakker hver 14 dage var mere passende, men det har de ikke sendt fra København.

Ruhleben, lejren på en hestevædeløbsbane lige udenfor Berlin, husede civile krigsfanger. Det var op til 5000 mænd, som var blevet interneret ved krigens begyndelse. Det var briter der boede i Tyskland, eller som tilfældigvis af andre grunde var i landet, på ferie, musikere på turne, studerende, fiskere eller matroser i tysk havn osv. De følte sulten og afsavnet af hvidt brød fuldstændig som de militære krigsfanger. Tidligt i marts 1915 fik de besøg af den amerikanske ambassadør i Berlin James Watson Gerard, USA var briternes beskyttelsesmagt i krigsfangespørgsmål. Medens han blev vist rundt stod hans bil lige indenfor hegnet. Bagsiden af bilen var meget beskidt og en desperate mand skrev "We want bread, Ruhleben". Krigsbrødet, som de fik, spiste de absolut kun af nød, og rationerne var ikke store. De havde af gode grunde ikke noget regiment der sendte dem pakker, og dem der havde slægtninge i England skrev efter brød og fik det også

tilsendt. Men det var tit muggent og allerede her havde de erfaret at brød med korender holdt bedre, men bedst var Veda brød, et "sødt maltbrød". Allerede 4 dage efter Gerards besøg, blev der gjort forskelligt for at forbedre maden i Ruhleben. Men det var først da de civile krigsfanger fik brød fra Bern og København, at det rykkede på brødfronten. Man fandt dog brødet fra Bern hårdt og fuldt af huller. Tidligt i november 1916 fik Ruhleben deres første forsendelse af brød fra København og det var virkelig godt.

Et maleri af Nico Jungmann en hollandsk født, men med britisk statsborgerskab interneret i Ruhleben. Maleriet med dato 5. december 1916 kaldes "The queue for bread from Denmark" og findes i dag på Imperial War Museum, London.

Mange krigsfanger forsøgte at flygte. Hvis de blev fanget i live blev de typisk straffet ved fængsling i isolation på "brød og vand". Mange led frygteligt under deres straf for deres forsøg på at undslippe. Her skulle de virkelige bøde for deres ugering. At rugbrød var eneste føde har gjort pinen endnu værre. Efter aftale i 1917 mellem de krigsførende nationer fik de derefter, udover brød, en omgang suppe på 4. og 8. dag og derefter hver 3'die. Den canadisk Private Mervin Simmons måtte udholde en nærmest uudholdelig straf for sit andet flugtforsøg. Eneste lyspunkt var en gang hvor en ny fangevogter smuglede en meget stor

portion suppe, tykt med kød og grøntsager og et halvt hvidt brød ind til ham. Brødet var fra Bern og den anden halvdel fik en anden lidelsesfælle. Det brød han ikke nåede at spise skulle han gemme ellers gik det ud over vagten. Hvilken medmenneskelig gerning som aldrig blev glemt af Simmons. En andet blev fanget på grund af hvidt brød. Op til et flugtforsøg gemte krigsfangerne madvarer fra deres pakker som forråd til turen. I James Gerards bog fortælles om en undsluppen fange fra Ruhleben, der havde lavet nogle håndmadder med hvidt brød. Han sad og spiste medens han ventede på en banegård. De tyske rejsende omkring ham var nysgerrige og spurgte hvor han havde fået fat i hvidt brød, som de ikke kunne købe. Og således blev han afsløret og genfanget.

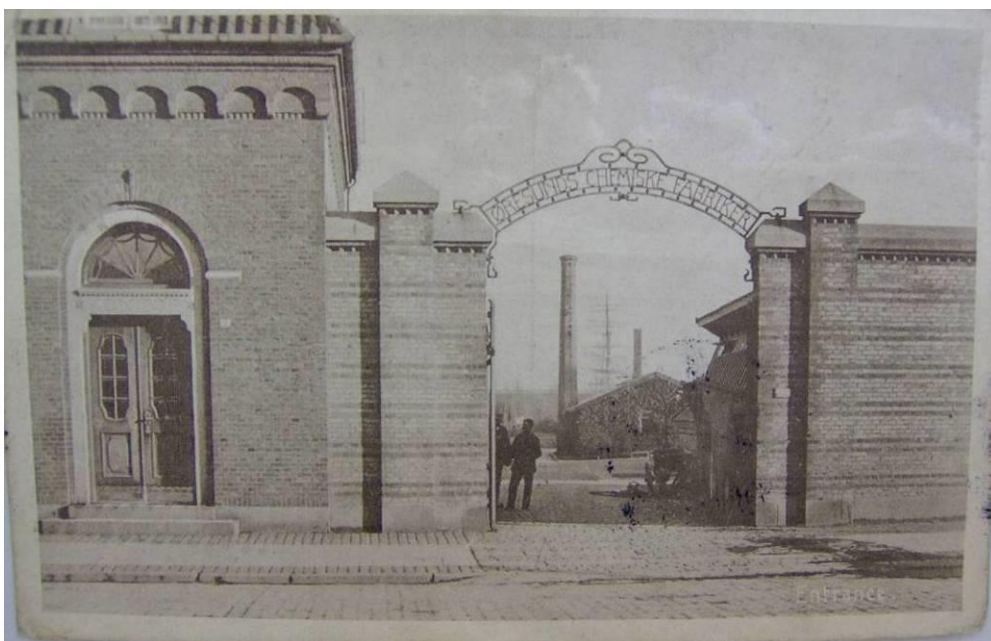
Det ser umiddelbart ud til at the Copenhagen Bureau kom godt fra start. Men meget hurtigt væltede det ind med problemer af forskellig karakter. Til at begynde med var listerne med krigsfanger der skulle sendes brød til mangelfulde. Postgangen fra røde kors hovedkontor i London til København var langsommelig, den gik ugentlig, og kunne være 14 dage undervejs. Vinteren igennem var der problemer med at skaffe råvarer fra England, og det blev helt umuligt efter 1. februar 1917 med den tyske uindskrænkede ubådskrig. Bureauet måtte låne mel i Danmark for at holde brødproduktionen i gang. Mr. Slade havde problemer med at lede The Bread Bureau, måske var det at være en velrenommeret overretssagfører ikke den rigtige kvalifikation til arbejdet. Mrs. Picton Warlow havde vældig svært med at arbejde sammen med ham, og i frustration rejste hun tilbage til England i december. Og det var ikke kun hende, til sidst nægtede alle at arbejde under ham. Flere fra bestyrelsen fandt ham også vanskelig, og til sidst måtte Lady Paget skrive til London og forklare situationen. Sådan en sag var meget svær at håndtere, og de gjorde hvad de kunne for at få Mr. og Mrs. Slade tilbagekaldt til London uden det blev til fjendskab og sladder. Noget må være gået helt galt for ham siden han omtales som havende en "objectionable personality". Det lykkedes til sidst at få ham til at rejse, men han var godt sur, og havde nedrasket både bureauet og Lady Paget blandt det bedre borgerskab i København. Marcus Slade mente sig ganske uretfærdig behandlet, han mente at han var blevet udmanøvreret af ærgerrige personer, som ikke tænkte på krigsfangernes vel, og at danskernes syn på og tiltro til Storbritannien led et knæk ved hans hjemsendelse!

Lokalerne hos Bloch & Behrens blev for trange og bureauet flyttede til adressen på Strandboulevarden 84 ved årsskiftet 16-17, hvor det lå resten af krigen. Jens Olsen og halvdelen af personalet fra Bloch & Behrens flyttede med medens resten rykkede over til dansk røde kors pakkeafdeling sammen med N.P. Pedersen. Det var kryolit fabrikken, Øresunds Chemiske Fabriker som lå på Strandboulevarden 84 og som C.F. Jarl, som var med i BRC bestyrelse, var direktør for. Der var ledige lokaler, og The Bread Bureau fik husly med gratis varme og el.

Martin Abrahamson med Arnold og Ettie

Den 26. april 1917 trådte Martin Abrahamson til som direktør. Han var 46 år gammel og medejer af firmaet Tvermoes og Abrahamson som handlede med elektrotekniske installationsgenstande. Han var gift med Emma Hirschsprung og de havde to børn Arnold som var 12 og Ettie som var 8 år. Familiemand som han var, har de vist ikke set så meget til ham over de næste par år. Abrahamson satte desuden sit eget firma til side for at bruge halvdelen af sin tid på the Bread Bureau. Med sig fra firmaet, og som højre hånd, havde han sin sekretær Agnes Gulstad

De sidste måneder havde der været problemer med at få leveret pakkerne i Tyskland. Man mente at kun 1 ud af 4 pakker nåede frem. Det var tilsyneladende i det tyske postvæsen at de forsvandt og ikke i lejrene. I marts 1917 sendtes en klage igennem de diplomatiske kanaler. De tyske myndigheder foreslog at en mulig måde at afhjælpe problemet med tyverierne, kunne være at pakkerne yderligere blev emballeret i sække. C.F. Jarl fra Øresund Chemiske Fabriker som husede The Bread Bureau tilbød at levere de 1000 sække, som der skulle gøres forsøg med. Heller ikke dette var uden besværligheder. Danmark manglede sække og uden en garanti fra tysk side om at de ville blive returneret, ville den danske regering ikke være villig til at godkende forsøget. Sækkene skulle gøres klar i bureauet og forsegles ved Dansk Røde Kors i deres pakkeafdeling klar til forsendelse til Tyskland. Pakkerne skulle først forbi Tysk Røde Kors i Frankfurt før de blev sendt ud til lejrene.

Der var andre grunde til problemerne med udlevering af pakker, både fødevarer og brød, og de opstod tilsyneladende ved stamlejrene. Et vedholdende rygte gik på at den franske regering havde smuglet retningslinjer til deres krigsfanger ind, om hvordan de kunne forgifte afgrøder og sætte ild til landbrugsbygninger. Det hed sig at de også havde forgiftet kiks og chokolade, som de franske krigsfanger fik i deres pakker. En advarsel blev rundsendt om ikke at lade krigsfangerne røre ved såsæd og landmændene måtte ikke spise chokolade og kiks tilbudt af fangerne. Selv om problemerne stammede fra franskmændene fik det alvorlige konsekvenser for de britiske krigsfanger. Deres pakker blev holdt tilbage eller, som man kan læse i uddragene, hændte det at brødet blev skåret i stykker medens de ledte efter gift.

Pte. Edwin Young "I got my parcels well until the end of February when they all stopped, and I had nothing until I escaped except 4 parcels of Copenhagen bread which arrived uneatable; it had been all cut up."

Pte. Percy Neale "With regard to the bread, I think that the Swiss bread is best to send to prisoners; it keeps much longer than the Danish bread. The Copenhagen is certainly nicer to eat, but if it gets knocked at the corners at all it will go bad; the Berne bread is not nearly so quickly affected. Really I think that instead of sending bread out to the British it would be better, especially in the summer to adopt the French method and send out biscuits."

Pte. William Wiltshire "Under the new system I have only received 2 parcels (bread from Copenhagen) between February and the day I escaped. The Copenhagen bread might have been good if the Germans had not cut each loaf into 6 pieces."

Pte. George Young "The Copenhagen bread is very good bread but hardly ever arrives fit to eat. The Berne bread is much more suitable for prisoners as it arrives in a much better condition. All the men who were getting Copenhagen bread have asked to have it changed for Berne bread. The Copenhagen bread is liable to arrive mouldy."

L/Cpl. Arthur Fidler "I got bread from Copenhagen which arrived in a good condition until the beginning of May, after which it arrived bad. It only took 3 days to come but still arrived mouldy."

Alle fem, som alle var i arbejdskommandoer i Nordvesttyskland, fik nok og flygtede i slutningen af maj. I de rapporter de skrev vel tilbage i England mente alle, at pakkerne var nået frem til deres nærområde og en bevidst tilbageholdelse fandt sted. At ramme krigsfangerne sådan var også en måde at "stresse" deres bagland på, og således endnu en front i krigen. Efter nogle måneder, og klager igennem den hollandske minister, Holland var nu blevet briternes beskyttelsesmagt i krigsfangespørgsmål, gled pakkeuddelingen tilbage til normaltilstand.

At de britiske krigsfanger modtog så meget brød og så mange pakker med fødevarer hjemmefra var en stor provokation for nogle tyskere. I Sønderjylland blev de direkte upopulære af den grund. Folk "vidste" at de fik pakker med brød og at de kasserede alt der blot var lidt muggent. Det harmede sønderjyderne, de ville nemlig gerne have spist det.

Dansk Røde Kors' krigsfangeafdeling voksede i takt med opgavernes omfang, og nye initiativer blev taget. I marts 1917 rejste Kaptajn Axel Ramm til Berlin, hvor han åbnede et Dansk Røde Kors kontor i Victoriastasse. Axel Ramm havde i 1916 været udsendt til Rusland for at tilse fangelejrene med tysk/østrigske fanger. Hans opgave bestod nu hovedsageligt i at tilse de russiske krigsfanger i Tyskland, men med ham fik briterne en god samarbejdspartner der talte alle krigsfangernes sag. I Danmark havde The Bread Bureau et udpræget godt samarbejde med Dansk Røde Kors, som fragtede pakkerne videre fra København. Bureauet havde også gode relationer til Tysk Røde Kors, som også havde en afdeling i byen, som hjalp de tyske krigsfanger i Rusland. Martin Abrahamson satte stor pris på lederen af Tysk Røde Kors i København, Dr. Schairer. Han var kompetent og yderst samarbejdsvillig, og det blev til stor gavn i det daglige praktiske arbejde for begge parter.

Axel Ramm med sin hustru Geo i Berlin

I England var man i gang med at evaluere de forskellige krigsfangeindsatser, og det blev besluttet at lukke The Bread Bureau i København. De havde haft mange problemer at slås med, og de sidste meldinger var, at efter at vejret var blevet lunere var brødet muggent og uspiselig når det nåede frem. Hasteforsendinger af kiks måtte sendes fra hovedkvarteret i England til København for at råde bod på det. Brødet var også dyrt i forhold til det sendte fra England og Schweiz. Argumenter mod bureauet var mangfoldige, fra at de brugte for mange penge på at telegrafere til at de ikke kunne skaffe frivillig arbejdskraft lokalt. Så man kan egentlig godt forstå beslutningen. I rapporten, skrevet i sommeren 1917 til parlamentet om organiseringen af krigsfangehjælpen, bemærkes som overordentlig vigtigt, den manglende orientering undervejs fra København om omfanget af de problemer de sloges med. Utilfredshed med the Copenhagen Bureau var så stor, at man fortrød oprettelsen, eller i hvert fald igangsættelsen af brødsending fra København, før hele organisationen havde været køreklar.

Løsningen var at bygge en ny brødfabrik enten i Sydengland eller Holland. I juni fik de beskeden i København, at de skulle lukke den 15. juli. Nyheden blev ikke vel modtaget. Bestyrelsen mødtes og besluttede at kæmpe for at holde det københavnske Bread Bureau åbent. Mr. Abrahamson havde trods alt kun været leder i knap to måneder, og der var stadig meget der kunne gøres for at rette op på det hele. Fra en start med 3500 fanger i oktober 1916 var de oppe på at sende brød til over 21.000 i juni 1917. Da den sidste sending blev sendt den 15. juli havde de 21.626 krigsfanger på listen, men lukkes skulle det.

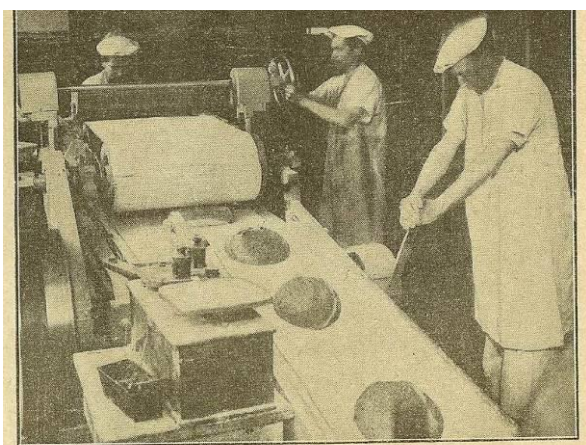
Krigsfangerne blev vant til at få pakker med brød, og selv om deres ankomst var ujævn, og brødene kunne være dårlige, kunne de ikke undværes. Petty officer Hugh Hardy interneret i Döbertitzlejren klagede til sin mor. Hun havde allerede arrangeret at han fik ekstra fødevarerpakker fra Danmark, ud over dem hun selv sendte fra England. Nu fik han ikke brød på grund af problemerne i København, og mente at kiksrationen ikke var tilstrækkelig. Hans mor bad hendes danske kontakt om at sende sønnen hvidt brød sammen med de andre gode danske fødevarer han fik. Hugh Hardy var en af de heldige. Hvordan det lod sig gøre med brødet har jeg ikke helt styr på. Fra d. 1. april 1917 indførte Danmark rationering af brød. Brødkort blev uddelt med kuponer til 8 kg. rugbrød og 4 kg. franskbrød pr person pr måned. Man kunne dog få mel i stedet hvis man bagte selv.

Abrahamson rejste til London vel forberedt til at kæmpe for sagen. Det var med en vis portion harme og sårede følelser over at beslutningen var blevet taget hen over hovedet på dem. De var ikke blevet adspurgt om problemerne, og om de kunne takle dem. På hovedkvarteret holdt de imidlertid fast i deres beslutning; bureauet i København var lukket. Abrahamson havde et langt memorandum med, som forklarede hvorfor det var en god ide at der var to Bread Bureaus som kunne supplere hinanden og selvfølgelig med alle de mange fordele der var med et bureau netop i København. Problemet med brødens holdbarhed mente man skyldtes den dårlig kvalitet mel de havde fået fra England. De havde brugt telegrafene på en uøkonomisk måde, og Abrahamson mente de kunne skære 1/3 af regningen ved at bruge kode. Nu hvor Mr. Slade ikke var leder mere kunne de også sagtens skaffe frivillige. Fordelene var mange; de kunne selv importere kvalitetsmel og andre varer fra USA, de havde rigtig gode kontaktmulighed til krigsfangerne igennem Dansk og Tysk Røde Kors som Bern ikke havde, og det var lige godt hurtigere og nemmere at komme til Nordtyskland fra Danmark hvis de fik det som særområde.

Central Committee lyttede til hans argumenter, var venlige men ubøjelige, bureauet var lukket og skulle ikke genopstå. Abrahamson vendte en sidste gang tilbage til hovedkontoret for at sige farvel, og fornemme en vis lettelse fra deres side over at han havde givet op. Det havde han bare langt fra. Han meddelte at han havde en aftale næste dag med et medlem af parlamentet. Han ville spørge til lukningen af the Copenhagen Bureau, med alle de fordele de nu mistede, i "Huset", altså i debat i det britiske parlament. Det virkede. Efter et par timers yderligere diskussioner og forudsat at det blev godkendt af the War Office, måtte the Copenhagen Bureau genåbne. The War Office havde ingen indvendinger.

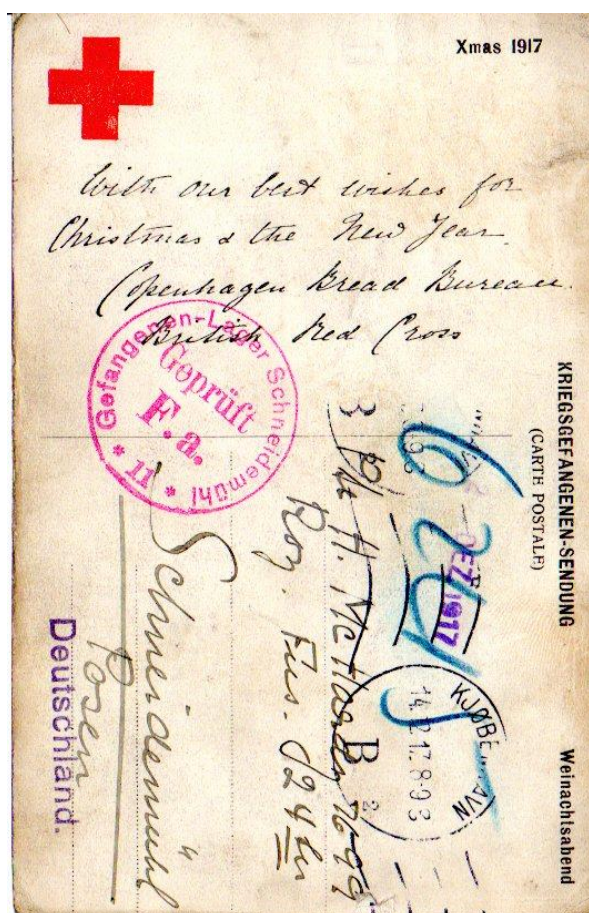
Abrahamson tilbragte godt to måneder i London. Han lavede aftaler så det bedste canadiske mel blev skibet i danske skibe til København. Der blev brugt 2 % fedt i brødskriften, og det blev også nødvendigt at importere det fra USA. Mel og fedt blev fragtet på "Hellig Olav" fra DFDS der månedlig sejlede i rute mellem København og New York. Det genåbnede Bread Bureau sendte sin første sending af sted den 15. oktober 1917. I løbet af den første måned blev 48.902 pakker hvert med 2 brød vejende 2 1/4 pund sendt og med 20.000 krigsfanger tog det således nogle uger at kom helt op i opdrejninger. Med Martin Abrahamson som direktør, og gode råvarer fik bureauet nogle stille måneder.

Hvor Krigsbrødet bages i Tyskland. Man er i Tyskland overbevist om, at man nok skal faa Kornet til at sla til, naar man sparer paa det. Saa spiser man Brødet, der er mærket K. K. Godt smager det ganske vist ikke, men spises kan det dog. — Fot. Int. Ill. B.

"Krigsbrødet, godt smagte det ganske vist ikke, men spises kunne det dog"

Yderligere en opgave blev lagt i deres hænder. Lige så snart viden om en ny tilfangetagen dukkede op skulle han sendes "førstepakker". De var til de første 4 uger, pakket med fødevarer, tobak og hygiejneartikler samt de sædvanlige brødpakker. Lejrene skulle have et lager af disse "first capture" pakker, og lige så snart en fange ankom til en lejr fik han sådan en og hver efterfølgende 3 uger fra København. De skulle holde modtagerne gående indtil de var registreret alle vegne og kom på den regulære brødliste, og deres familie eller andre var informeret og kunne få sendt fødevarepakker hjemmefra. Indholdet til pakkerne kom fra England. Det var Miss Julie Olsen som var ansvarlig for "First capture parcels". Den 53-årige, ugifte københavnerinde og søster til Jens Olsen må have været dygtig til engelsk for hun havde et "English Playroom" i pensionatet hvor hun boede. Her kunne et begrænset antal små piger og drenge lære engelsk ved sang og leg. Det må hun have afviklet for hun havde været med i bureauet siden det åbnede i 1916. Der blev lagt mærke til hendes altid villige arbejdsindsats. København fik rosende omtale for arbejdet med "First capture parcels". 2.000 som var taget til fange ved Cambrai var ankommet til Münster lejren ved juletid 1917. De fik førstepakker fra reserverne i lejren, og besked blev med det samme sendt af sted til London. København fik besked herfra og inden for en uge havde krigsfangerne i Münster modtaget brød og deres førstepakker. Der har været ekstra travlhed i København den jul. Her var et eksempel på at systemet, for en gangs skyld, fungerede uden problemer.

Op til jul 1917 lagde personalet i København en julehilsen ved brødene. Postkortene havde forskellige billeder af bureauet på forsiden og et håndskrevet ønske om en god jul og nytår. "With our best wishes for Christmas and the New Year", Copenhagen Bread Bureau, British Red Cross. Det synes typisk for dem. Det var vitterlig en personlig hilsen med gode ønsker for modtagerne i det kommende år.

Det var længe siden at det var blevet erkendt at systemerne med at sende mad og brød personligt adresseret til 100.000 mænd spredt over hele Tyskland var fuldstændig tåbeligt. For mange fungerede det nogenlunde, men for rigtig mange andre, som faldt igennem betød det at de ingen pakker fik. At pakker blev sendt fra Bern til Nordtyskland og fra København til Sydtyskland var meget omstændeligt, meget dyrt administrativt og med uhyggelig mange muligheder for at misforståelser og misinformation kunne opstå. Faktisk er det et under at det fungerede så godt som det gjorde, og man kan kun takke de mange forskellige foreninger for den kæmpe indsats de ydede.

Tyskland skal også have et ord med på vejen. Tyskerne var, for det meste, interesserede i at pakkerne kom frem, det lettede dem lidt for forsørgerbyrden. Alt taget i betragtning, med en sultende befolkning var der forbavsende få pakker der "forsvandt" undervejs. En gennemgribende reform af hele krigsfangenhjælpearbejdet var påkrævet, men det var nærmest umuligt at ændre så komplekst som det var. Flere konferencer mellem de forskellige landes røde kors blev afholdt og aftaler blev lavet for at forbedre vilkårene for krigsfangerne. Axel Ramm fra Dansk Røde Kors' Berlintonor deltog. Han talte varmt for en helt indlysende god plan, om at de neutrale landes røde kors skulle stå for mad- og tøjlagre i de krigsførende lande. Fra disse centrale lager kunne pakker distribueres til krigsfangelejrene i passende mængde efter aftale. Mad- og tøjlagre skulle styres og betales for af fangernes hjemland. Forenklingen af administration og transportveje, samt begrænsningen af spild og tyveri ville give store besparelser og sikre at krigsfangerne fik mere ud af krigsfangenhjælpen. Men tiden var ikke moden til en så omsiggribende reform endnu.

At brødet kunne holde, tyverierne blev begrænset og transporttiden var så kort som mulig, var alt sammen nødvendig for at hele ideen med "hvidt brød" til krigsfangerne gav mening. "Livsnødvendigt" for projektets succes var også, at man havde navne med korrekte oplysninger på alle krigsfangerne og vidste hvor de befandt sig. Kartotekerne blev dagligt opdateret med nye tilfangetagne og eventuel overflyttelse til anden lejr blev også registreret. Det var Miss M. Hodgson, som var kommet til København fra hovedkontoret, der var ansvarlig for Records and Registration afdelingen. Hun roses for at være både arbejdsom og ikke mindst omhyggelig, så at afdelingen kørte særdeles effektivt. Det store fælleskartotek kom op på 165.000 navne ordnet alfabetisk. Alle de fik information om fik et kort - også de døde. Der var et kartotek på 90.000 navne ordnet efter regiment og 90.000 navne efter fangelejr. Med basis i disse kartoteker blev de daglige lister udarbejdet. Afdelingen for statistikker havde et par medarbejdere, som der blev sat stor pris på, Mr. Langballe og Miss Nygaard. Det var ikke alle der svarede på deres postkort. Ud af 103.600 postkort sendt

efter 15. oktober 1917 var der kun 1200 klager. De kom udelukkende fra lejre med lang leveringstid. Der var ikke nogen umiddelbar forklaring på hvorfor nogle fanger svarede og andre ikke gjorde, eller forskellen fra lejr til lejr.

Viden om at en mand var blevet taget til fange, fik man igennem forskellige kanaler. Efter et slag kunne tyskerne lave lister, som blev sendt videre til England, men også specielle postkort printet med meddelelsen om at man nu var krigsfange, kunne udfyldes og sendes hjem. Alt afhang af fangetagerens velvilje. Lister med navne blev derefter sendt fra hovedkvarteret i England til København. KFUM, Tysk Røde Kors og hjælpekomiteerne i selve lejrene sendte også oplysninger om nye tilfangetagne til England. Det er indlysende, under krigens omstændigheder, at meget kunne komme i vejen for at oplysninger om den tilfangetagne ikke nåede hurtigt hjem. Der gik typisk mellem to til otte uger. Alle vidste at det ikke virkede 100 %, og at der altid var håb om at mænd, meldt savnet, faktisk sad som krigsfanger et sted og ikke var registreret. Det kunne også hænde at en tilfangetagen ankommet til en lejr, meldte direkte til brødbureauet, at også han ønskede brød tilsendt. På den måde skete det at bureauet i København var det første sted, at viden om at en savnet var i live blev registreret, og ad den vej kunne meldes til myndighederne i England. Familier som håbede en "savnet" var taget til fange forespurgte de forskellige krigsfangehjælpeorganisationer om nyt. Det rygtedes at København var et godt sted at spørge.

En underafdeling tog sig af forespørgsler. Det tog lidt tid at finde en metode der virkede, og simpelt som det lyder fungerede det godt. Når de modtog en efterlysning fra England blev et brunt kort skrevet med al information om den savnede. Kortet blev placeret i det store kartotek med de hvide kort. Der kom daglig nye informationer med navne på nye krigsfanger eller oplysninger om døde fra Tyskland, som også blev registreret på kort. Bureauet i København kom til at virke som et opsamlingssted for information. Det blev det første sted folk henvendte sig til. De havde kontakt til Tysk Røde Kors' bureau i København, og Tysk Røde Kors i Berlin og Frankfurt, og havde også tæt kontakt til Dansk Røde Kors, som havde en afdeling i

Berlin. I November 1917 var kampene hårde ved Cambrai og mange blev taget til fange. Hovedkvarteret i London blev nærmest bestormet af familier, som søgte viden om deres savnede. Røde kors i Frankfurt, som var opsamlingssted for first capture postkort telegraferede dagligt lister med navne på nye tilfangetagne officerer til København. De telegraferede navnene til hovedkvarteret i London, som kontaktede next of kin. På den måde fik familierne besked langt før de ville have fået igennem militæret. I London hvor slægtningene mødte op personligt, blev de vidne til rørende scener når besked fra København kom om, at vedkommende var i live. I København skete heldigvis flere gange at et brunt kort matchede et hvidt, og at en savnet blev "fundet". København videregav selvfølgelig al information til London. De havde i marts 1918, 3494 brune kort og det var lykkedes for dem at give information på 2032 af dem. Der gik som regel ca. 2 måneder fra de fik en forespørgsel til de kunne svare. Bureauet i København kunne også bruge deres forbindelser til at komme i kontakt med sygehuse i Tyskland. Derigennem blev det muligt for nogle syge at sende vigtige beskeder til deres slægtninge og omvendt.

Mrs. Annie Mygind

Det er forståeligt at korrespondanceafdelingen var the Bread Bureaus hjerte. Mrs. Mygind tog over som ansvarlig i februar 1917. Den 54-årige Annie Mygind var engelskfødt og gift med dr. med. Holger Mygind og havde boet i Danmark i mange år. Deres ældste søn Kai Mygind havde været repræsentant for dansk Industriråd i London siden 1915. Her var han blevet gift og parret ventede deres første barn. Korrespondanceafdelingen havde kontakt med rigtig mange, alle de allerede nævnte officielle, f.eks. 51 lejrkomiteer, og ud over det var de i marts 1918 også oppe på 7.054 individuelle krigsfanger i korrespondancekartoteket. Der kunne være mange grunde til at de havde personlig kontakt med en enkelt krigsfange. Det kunne være at de via bureauet havde fået den første kontakt tilbage til hjemlandet. Ud over at give meldingen videre til hovedkvarteret om en ny tilfangetagen kontaktede The Bread Bureau, med det samme, deres familie i England. På den måde fik København en speciel status hos fangerne og deres pårørende. Når det skete er det nemt at forstå at personalet i bureauet og fangerne fortsatte med at holde kontakt ud over korrespondance om brødet.

De vidste ikke på dette tidspunkt, at måden de kørte korrespondanceafdelingen på skulle komme ud for stor kritik umiddelbart efter julen 1917. Første henvendelse angående korrespondancen præciserede

ganske enkelt at al krigsfangepost ene og alene skulle foregå via det officielle krigsfangepostsystem, og at måden The Bread Bureau havde været behjælpelig på var uønsket. Det kom som en helt uforståelig overraskelse for medarbejderne i København. Med megen hjertevarme gjorde de sig store anstrengelser for at deres kontakt til krigsfangerne skulle føles som personlig. Abrahamson gjorde indvendinger mod den nye instruktion, overbevist om at deres måde at gøre tingene på i København, var til stor gavn for krigsfangernes psyke. Det lod de sig ikke bevæge af i England, og svarede at de havde stærke betænkeligheder ved hvad der foregik i København. Abrahamson mente at det måtte være en misforståelse fra deres side, og helt urokkelig i troen på at de gjorde det bedste for fangerne, fastholdt de deres sædvanlige handlemåde. Svaret fra England var en gentagelse af den første instruktion, nu med yderligere en forklaring. Det var the War Office der indskærpede at, af hensyn til kontrollen med krigsfangeposten var alt nødt til at gå gennem de autoriserede kanaler, så opståede problemer kunne opdages. "..... unless all letters and postcards from British prisoners of war in Germany pass through one channel it is not possible to keep a check on the numbers arriving with a view to detecting whether any undue proportion are being held back".

Kontroversen fortsatte over nogle måneder. Abrahamson kunne stadig ikke forstå hvad al balladen handlede om, og forsøgte igen at forklare sig, "Naturally this leads to a sort of friendly correspondence with individual men, and I consider this a very important feature of our work, as it undoubtedly tends to keep up the spirits of the men when they find that we besides supplying them with bread, have a sort of personal interest in them and their doings." Han fortalte at han over for folkene havde indskærpet vigtigheden af at videresendt post skulle igennem censur og alle fejl i procedurer skulle undgås. Abrahamsons modstand mod ordren var meget forbløffende og ikke noget man var vant til. Med meget andet at tage sig til i The prisoner of war department i the War Office og Røde Kors krigsfangehjælps hovedkvarteret, har hans opsætsighed virkelig irriteret. Om ham sagdes "... Mr. Abrahamson with all his good points, is the most obstinate and argumentative of men". 4 måneder efter det første påbud angående formidling af post, og en del skriverier frem og tilbage, blev instruksen stadfæstet. Nu skulle Abrahamson acceptere beslutningen som definitiv. Endelig sidst i maj, ser det ud til at Abrahamson bøjede sig, og skrev en accept til "the prisoner of war department" i Royal Court, House of Lords, London. En lang historie om en stædig mand. De gjorde et godt arbejde, og han havde ikke til sinds at acceptere hvad han så som en ringere service. Han havde sine meningers mod og ville ikke adlyde en ordre han stillede spørgsmålstegn ved. Han var tydeligvis ikke militærmand. I København har de taget krigsfangernes ve og vel personligt. Heldigvis gik han ikke fra posten som direktør for the Bread Bureau i København i arrigskab. Den stædighed han viste var nemlig en egenskab bureauet havde brug for, og som senere skulle vise sig at være nødvendig da arbejdet med repatriering af krigsfangerne via Danmark kom på tale.

THE BRITISH PRISONER OF WAR

Vol. I.—No. 1

JANUARY, 1918

Price Threepence

Contents.

	PAGE
Notes of the Month - - - - -	1
Poem from Ruhleben - - - - -	2
Working Camps in Turkey— Part I and Part II (Two Maps) - - - - -	3
Parcels for Neutral Countries - - - - -	7
Notes on the Care Committee Conference of December 13th, 1917 - - - - -	7
Letters from Prisoners - - - - -	8, 12
Parliamentary Record - - - - -	9
Books Received - - - - -	10
Grants to Associations - - - - -	10
The Sending of Money to Prisoners of War - - - - -	11
The Personal Parcel - - - - -	11
Sugar Permits - - - - -	11
War Office Letter - - - - -	12
Regulations Concerning Despatch of Foodstuffs from Neutral Countries to Prisoners - - - - -	12
Supplies for Newly Captured Prisoners - - - - -	12

Notes of the Month.

The Central Prisoners of War Committee is, as most people know, a Committee of the Red Cross and Order of St. John, to which has been entrusted by Government the care of all British prisoners of war, whether naval, military, or civilian. Directly through its packing department, or indirectly through Care Committees and authorised Associations, it is responsible for seeing that three parcels of food and 1 pound of bread per fortnight go to every British prisoner in Europe. The Central Prisoners of War Committee is the point on which all efforts made on behalf of prisoners of war are intended to focus, and the Committee has deemed it advisable to issue this journal in connection with its work. No recognised medium for the issue of official regulations or for the exchange of ideas and experiences concerning prisoners and their wants is in existence. Correspondence goes to show that many are working in ignorance of what is being done elsewhere, and it is hoped by means of this paper to give a more useful and accurate survey of the needs, circumstances, and experiences of British prisoners than would be possible in any other way.

Notices to Subscribers.

All communications regarding the contents of this journal should be addressed to the EDITOR, "The British Prisoner of War," 4, Thurloe Place, London, S.W.7.

Annual subscriptions and orders for single copies, as well as communications relating to advertisements, should be directed to the MANAGER, "The British Prisoner of War," at the same address.

Owing to the lamented death of Sir Starr Jameson the chairmanship of the Central Committee has been vacant for some weeks. Just as we go to press we learn of the appointment of the Earl of Sandwich as the new chairman.

I hovedkvarteret i England havde de fået den gode ide at udgive en 12 sideres månedlig journal, "The British Prisoner of War". Den første udkom i januar 1918 og kostede tre pence. Det var en rigtig god måde at holde interesserede informeret om hvordan tingene stod for krigsfangerne, med artikler, rapporter fra relevante møder i parlamentet, annoncer, læserbreve osv. The Copenhagen Bureau fik jævnlig en omtale. I januarudgaven udtalte en officer, nylig flygtet fra Ströben, sig om brødet "...quite excellent, and after being placed in an oven for a short time was "absolutely like new bread" and "the best thing he has had during his captivity."

Juletravlheden med de mange first capture pakker til Münster, blev fulgt af ekstra meget at lave i det nye år. Forsyninger af førsteklasses mel ankom nu fra USA i store mængder, så en pakke med brød blev den 1. januar 1918 forøget fra 4½ til 6½ pund. I februar holdte Abrahamson møde med bestyrelsen af bagerlauget, som bagte brødet til bureauet, angående afprøvninger og overvejelser om opskriften. Til de sidste brød havde de brugt en opskrift med 2 % fedt, og bagt med det gode canadiske mel gik der længe før brødet mugnede. Brødet mugnede udefra, så selve bagningen, med en god skorpe, var meget vigtig for brødets holdbarhed. Fedtet havde den fordel, at når brødet blev tørt krummede det knapt så meget. Fedtet blev importeret fra USA, så det blev diskuteret om halvdelen af fedtet kunne erstattes af mælk i stedet for vand. Det ville betyde brug af 33 kilo mælk per 100 kilo mel, og en forøgelse af udgifterne med 5000 kr. ugentlig. Så den ide blev droppet. De havde tidligere bagt et firkantet brød som var billigere, (ingen forklaring på hvordan det hang sammen), men som holdt knap så lang tid som det med skorpen. Det endte med at brødene fortsat skulle være af opskriften med 2 % fedt. Men bagt som firkanter. Dog med skorpebagt brød til lejrene Dülmen, Münster, Friedrichfeld, Soltau, Hameln og Giessen og kiks til Heilsberg. Der skulle

øjeblikkelig bestilles nye forsyninger af fedt, som kunne fragtes på Hellig Olav som forlod New York midt på måneden. Også bønneolie skulle bestilles, da bagerlauget ikke længere kunne bruge af eget lager.

I martsudgaven af "The British Prisoner of War" kunne de fortælle at de i København havde modtaget et brød retur, som ikke havde fundet sin krigsfange. Det var 7 uger siden de havde sendt det af sted, og ved åbningen af pakken viste brødet sig at være i perfekt stand, sødt og absolut spiseligt. Man kunne også læse flere gode anmeldelser af brødet fra København. Cpl. T. Blatchford, Döberitz: "Bread from Copenhagen is arriving in fine condition." C.Q.M.S. Jackson Williss, Schneidemühl: "Copenhagen bread is arriving in excellent condition". Private William Russell, Neiderzwehren bei Cassel: "Copenhagen bread is the very best". L/Cpl. Frederick William Gibbs, Sennelager: "the Copenhagen bread is excellent and is arriving regularly every week". The British Help Committee at Sprottau skrev at de "would like to remark on the splendid condition of the Copenhagen bread." Det er jo altid dejligt med rosende omtale på tryk.

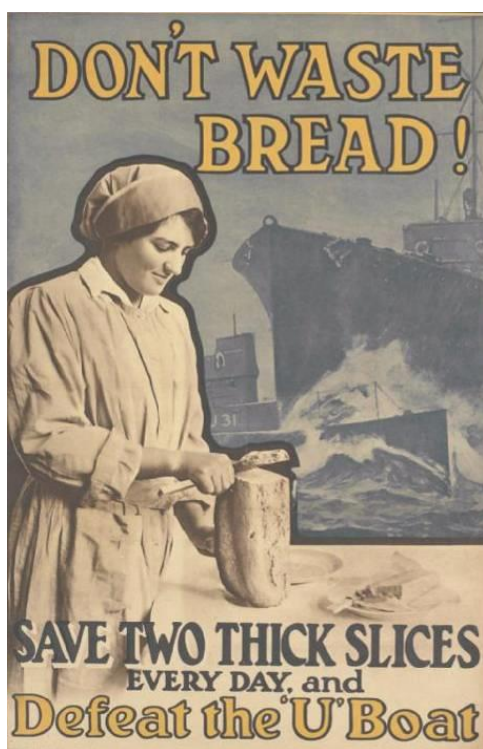
Havde bladet skrevet lidt om de tyske krigsfanger i Stor Britannien (det gjorde de ikke) kunne de have fortalt om et forsøg som fandt sted i krigsfangelejren ved Hawick. I marts 1918 indledte Stobs-lejren, en ugelang prøve med rugbrød. Tyske bagere blandt fangerne bagte først et brød med halvt rugmel og efterfølgende med to tredjedel. De tyske fanger synes godt om begge rugbrød fortrækkende den sidste. Yderligere forsøg blev opgivet af den meget effektive ledende officer, for det tyskerne ønskede var rugbrød som de kendte hjemmefra. Det næste brød var så bagt med surdej og 100 % rugmel. Den eneste klage nu var at det britiske rugmel var for fint kværnet og helt uden kerner. Officeren mente i øvrigt at de muligvis tabte "many valuable properties of the rye flour by too fine a milling". Dernæst fik han mesterbageren til at bage et par rugbrød med 10 % kartoffel, efterlignende det tyske kriegsbrot, men de blev ikke gode. Konklusionen var at rugbrød mættede godt og således var økonomisk, og det havde desuden gode holdbarhedsegenskaber. Man kunne også dyrke rug i markerne rundt om krigsfangelejrene som gerne lå brak. Så sent i krigen kan disse forsøg på Stobs, selv om de delte ud af deres erfaringer, ikke have resulteret i særlig meget britisk rugbrød. Men interessen og intentionen var der!

I marts 1918 var de oppe på næsten 120 beskæftigede i The Bread Bureau. Der var lederen Abrahamson, en regnskabschef, otte sekretærer, 77 assistenter og 31 der pakkede. En af sekretærerne var Florence Shimwell som var udsendt fra hovedkvarteret i England. Hun fik en løn af £3 om ugen med et tillæg på 10 kr. om dagen. Medens de knoklede på bureauet og kontroversen kørte med the War Office om krigsfangekorrespondancen, blev hele deres eksistens endnu en gang truet. Det skulle ske den 1. juni, og der blev fremsat to grunde til en eventuel lukning. Sidste år i juni/juli, var brødet fra København mugnet inden det nåede frem, og brødet fra København var dyrere end brødet fra Bern. Det første kunne let forsvares ved at de nu brugte en meget bedre kvalitet mel, som nok skulle holde brødet friskt, også i sommer månederne. I marts 1918 kostede det alt inklusive 3 shilling og 9 pence per uge i København, medens det kun kostede 2 shilling og 3 pence i Bern. De forskellige familier, foreninger og komiteerne som sponsorerede fangen betalte 1 shilling og 10½ pence, resten betaltes af British Red Cross. I marts 1918 var the Copenhagen Bureau oppe på at sende brød til 30.000 fanger. Regnet over et år vil det give en merudgift på £117.000. At det Københavnske brød var dyrere skyldtes til dels, at det gode mel kostede mere. Et meget stor beløb, og nok til endnu en gang at beslutningen blev taget om at lukke bureauet. Endnu engang måtte Mr. Abrahamson argumentere med alle de gode grunde til hvorfor de skulle fortsætte. Beskeden han fik, var at hvis antallet af krigsfanger ikke steg i løbet af nogle uger, var det slut med bureauet. Hvilket dilemma at ønske, at der blev flere krigsfanger!! Desværre var det lige det der skete.

Tyskerne samlede alle kræfterne til det helt store forårsangreb, "The Ludendorff Offensive". Den første dag blev 21.000 briter taget til fange. Fra 21. marts til 5. april kom antallet i alt op på 75.000, og her tælles de franske ikke med. Hvis man skulle være krigsfange var det at blive taget på dette tidspunkt noget af det værst tænkelige. Intet var forberedt til en større "invasion" af nye krigsfanger med hensyn til mad eller kvarter, og systemet med postkort hjem fungerede ikke. Lige midt i kontroversen angående korrespondance var der endnu en gang travlt med efterspørgsel af savnede. På en dag ankom der

information fra København om hele 23 officerer, som the War Office på det tidspunkt ikke vidste, var taget til fange. Man kan godt forstå at Abrahamson kæmpede for deres måde at gøre tingene på. Hvis man ikke blev registreret i England var der ingen der vidste at de skulle sende first capture parcels eller brød. For de stakler som blev taget under The Ludendorff Offensive, lå der mange grimme måneder foran dem. For en af dem, Jack Rogers, skete det på hans 24 års fødselsdag den 21. marts 1918. Hans forældre fik meldingen fra the War Office at han var savnet formentlig taget til fange og intet andet over de næste måneder. Han var interneret i Münster lejren. Lejren fik besøg af dansk røde kors som noterede navne og regimentet på alle fangerne. En af Jack Rogers venner hjemme i England henvendte sig til dansk røde kors og fik at vide at han var fange og i hvilken lejr. Således blev Jack Rogers registreret og endelig kunne han modtage pakker med brød og fødevarer. Efterhånden blev mange registreret, og antallet man skulle sende brød til fra København steg voldsomt. Nu kunne der ikke mere være tale om at lukke bureauet.

I marts, omkring tiden for angrebet, men ikke med afsæt i det, begyndte man at diskutere om rationen på 6½ pund brød om ugen alligevel var for meget. Brød var en vare, som også var rationeret for befolkningen i England, og det syntes forkert at krigsfangerne skulle modtage så meget. De civile krigsfanger fra Ruhleben sendte meldingen, via København, til hovedkvarteret i London, om at for dem var 4½ pund brød hver uge passende. The War Office gik imidlertid videnskabeligt til værks, og efter endt overvejelse mente de at 6½ pund brød i pakkerne var nødvendig for, at arbejdende krigsfanger fik tilstrækkelig antal kalorier. De var så uenige. Men med de mange nye krigsfanger var det pludselig umuligt at skaffe mel nok til København og Bern, og brødrationen blev i midten af april skåret tilbage til mængden fra før januar 1918, nemlig 4½ pund om ugen. Samtidig lukkede Københavns afdeling for first capture pakker, den indsats varetoges herefter fra Rotterdam. Første brødpakker fortsatte dog fra København. Miss Julie Olsen blev efterfølgende leder af afdelingen for statistikker.

Brødpakkerne blev altid sendt til en lejr. Når pakker ankom til lejrene blev de delt ud til navngivne krigsfanger i pakkehytten. Medlemmer af hjælpekomiteen var til stede. Pakken blev åbnet under opsyn af en vagt, og med madvarepakkerne gik man nogle gange så langt som til åbningen af selve dåserne. Pakkerne blev ellers låst inde i pakkehytten for opbevaring. Den 9. januar skete katastrofen for fangerne i Friedrichsfeld lejren, da hytterne med pakker med madvarer og med brød nedbrændte. De kunne bare stå og se til. Det må have været forfærdeligt. Arbejdskommandoerne, enten på gårde eller i minerne, var tilknyttet en stamlejr som deres pakker blev sendt via. Dette gav yderligere transporttid og mulighed for svind undervejs. Herfra blev pakkerne sendt til det lokale posthus hvor de blev hentet af en betroet krigsfange og en vagt. Sådan var proceduren sædvanligvis.

I juniudgaven af "the British Prisoner of War" er der uddrag fra et "interesting" brev fra den heldige S.M. Want som for nylig var blevet overflyttet til internering i Holland. Han havde været i hjælpekomiteen i Giessen lejren. Han fortalte om et nyt system de havde indført 3 uger før hans afrejse. Det gik simpelthen ud på at alt arbejde med fødevarepakker standsede med det samme brødpakkerne ankom. Al forsinkelse af brødet gik jo ud over dets holdbarhedstilstand. At dåserne sagtens kunne vente var det indlysende argument, som han længe havde forsøgt at få tyskerne til at fatte. Det ville de imidlertid ikke, pakkerne skulle tilsyneladende uddeles i den rækkefølge de ankom. Til sidst henvendte Want sig til den hollandske ambassadør og systemet blev indført med det samme. Want siger tydeligt at brødet er "extremely important to our men" og mente at "the excellent system" burde indføres ved alle lejre. At noget så enkelt at ændre på, og med en indlysende fordel, var så svær at få gennemført, er et godt eksempel på at stive rutiner og regler hæmmede en fornuftig reform. Dette skete først i marts 1918, forhåbentlig havde andre lejre selv fundet en lignende procedure inden da.

I maj udgaven af "The British Prisoner of War" var en 3-siders artikel om "the Copenhagen Bureau". Her kunne man læse om bureauets opstart, og om nogle af de problemer de måtte rette op på. Nu kørte det godt, og med de mange nye krigsfanger var der endnu mere brug for brødet fra København.

I maj måned forsøgte Mr. Abrahamson at skære i omkostningerne. Alt var blevet dyrere, så der skulle introduceres nye tids- og pengebesparende metoder. Et sted der kunne ændres på var fragt af pakkerne fra bureauet til postkontoret. Hidtil var det blevet gjort på hestevogn til en pris af 21,50 kr. pr. 1000 pakker. Det anså han for at være dyrt. Der var lastbiler i København, men på grund af benzinmangel stod de ubrugt. Abrahamson ansøgte om benzin fra England. Først 3.000 gallon som skulle suppleres med 750 gallon

månedlig. Så kunne han låne eller leje en lastbil. Abrahamson regnede med at de dermed ville kunne spare 4,50 kr. per 1000 pakker. I hans ansøgning præciserede han at en accept af forslaget skulle bakkes op af en garanti for månedlig benzinleverance. For hvis han opsagde aftalen med hestevognen ville det ikke være muligt at genoptage den, da der vitterlig var mangel på heste. Benzin blev bevilget, og den skulle også leveres fra USA med Hellig Olav. I maj blev en ny type papkasse taget i brug som han også satsede på ville give en betydelig besparelse.

Med de mange nye krigsfanger, blev de endelig tvunget til at ændre på systemet. Igennem april måned blev der arbejdet intenst på at dele Tyskland og Østrig, som København og Bern tilsammen dækkede i to områder, hvor København tog det nordlige og Bern det sydlige område. København fik 40.000 krigsfanger og Bern 80.000. Det store skift skete den 15. juni 1918. Opdelingen var ikke en lige linie, men tog praktiske hensyn til jernbaneforbindelser og andet. Selv om det lyder indlysende at lave en sådan reform havde der ikke været opbakning før. Ude i komiteerne, som f.eks. regimentskomiteerne eller postbudkomiteen havde man sørget for "deres" krigsfanger som var spredt over hele området. Man havde selv valgt enten København eller Bern, og de ønskede derfor ikke at få pålagt det bureau i hvis område lejren var. Men efter Ludendorff offensiven var ændringen en simpel nødvendighed. Det har krævet en enorm arbejdsindsats ud over deres daglige arbejde, at få listerne gjort klar og lavet stencils med krigsfangenavnene der flyttede brødleverandøren fra København til Bern eller omvendt.

Mr. Arthur Mayne som havde været direktør i Bern fra oktober 1917 til juni 1918, flyttede til København. Han var pensioneret efter mange års virke som britisk embedsmand i Indien. Han var en sær karakter, men en ørn til administration. Havde han levet i dag ville han nok blive diagnosticeret med aspergers syndrom. Det var i høj grad ham der skulle takkes for at omlægningen i Bern lykkedes så godt. De havde også haft besøg af to eksperter i efteråret 1917. De havde en række ideer til forbedringer, som var blevet iværksat og arbejdsgangene var skåret ned til et minimum. F.eks. flyttede pakkeafdelingen til en bygning der lå op ad jernbanen. Pakkerne med brød blev ad en skakt smidt direkte ned i jernbanevognen.

Bagerne i Bern havde mulighed af at levere kiks i stedet for brød til alle deres krigsfanger. Det havde vist sig at kiks var en bedre løsning i de varme sommermåneder, og for krigsfanger på arbejdskommando med lang leveringstid. Kiks blev også sendt fra København.

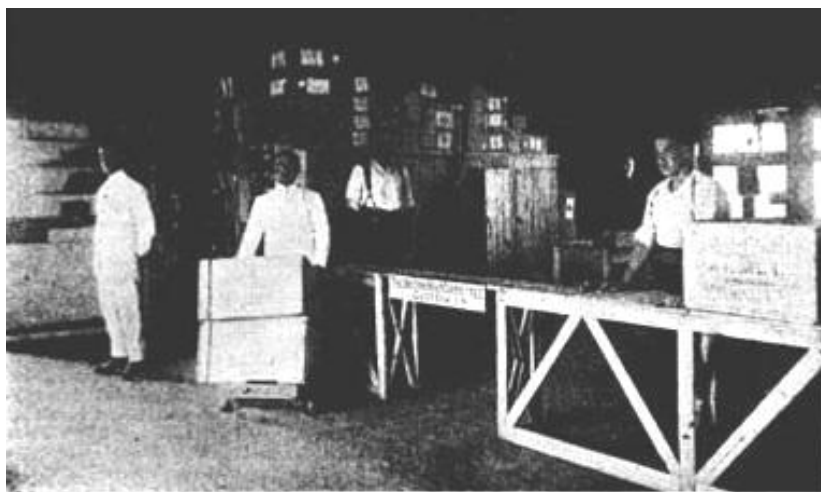
I "The British Prisoner of War" kom endnu et brev. Denne gang fra en officer i Fürstenberg, som takkede for de nye kiks fra København "they are quite excellent and when dipped in water and put in an oven are a very near approach to bread. If the Committee can manage to keep this class of biscuit going there can be no grumbling." Bagerne i København kunne dog ikke levere kiks nok, kun til halvdelen af de "Københavnske" krigsfanger. Derfor var bureauet nødt til at importerede store mængder kiks fra Messrs. Huntley and Palmer i England.

Endnu en ny medarbejder tiltrådte i juli 1918. Det var petty officer Charles Bowden som var en af ubåden E- 13's besætningsmedlemmer og som havde været interneret i Danmark siden dens stranding i august 1915. Han fik arbejde i Records and registration department. Trods travlheden har han hygget sig her de sidste måneder han var i Danmark, og det var med gode minder han rejste hjem ved våbenstilstanden.

I øvrigt var der bagerstrejke i København i august, men om det har haft nogle konsekvenser for bureauet ved jeg ikke. Med tanke på fremtiden fik Mr. Abrahamson besøg af Mr. Heath-Jones fra hovedkvarterets finansafdeling i august. I september underskrev de en kontrakt med et firma, der skulle bygge og indrette en fabrik med topmoderne maskiner til fremstilling af kiks. De ville være sikre på at the Copenhagen bread bureau kunne levere kiks til alle deres krigsfanger fra foråret 1919.

De gjorde virkelig en stor indsats i København for at alle krigsfanger i deres område skulle få pakker med brød eller kiks. I oktober fik de et telegram fra Güstrow med anmodning om at reducere antallet af ugentlige pakker til lejren til 6.000. Fra listerne bureauet i København havde, vidste de at der var 8764 internerede i Güstrow. Med kun 6.000 pakker vil 2764 mænd være uden brød. På bureauet formodede de at det skyldtes at et større antal fanger var blevet forflyttet til en anden lejr. Der kom imidlertid en del breve fra Güstrow, som gav en anden årsag og som man kan undre sig over i dag. Forklaringen var at tyskerne i lejren mente de simpelthen ikke var i stand til at behandle mere end 6.000 pakker ugentlig. Bureauet sendt et brev til N.P. Pedersen, sekretær fra Dansk Røde Kors' pakkeafdeling i København, som netop var i Tyskland. Han rejste rundt og besøgte en række fangelejre i Tyskland med britiske krigsfanger for at rapportere om forholdene. Bureauet bad Pedersen om, enten ved direkte kontakt til kommandanten i Güstrow, eller ved kontakt til det tyske krigsministerium, at foranledige at en løsning blev fundet så de igen kunne sende tilstrækkeligt antal pakker. Tyskland sultede på dette tidspunkt og havde gjort det længe. Krigsfangerne, der fik pakker med brød og fødevarer, var meget bedre stillet end civile tyskere og krigsfangernes tyske vagter. Krigsfanger udenfor lejrene oplevede børn der tiggede brød fra dem. Det er svært at begribe at de ville sige nej til mad overhovedet.

OFFICE OF THE BRITISH HELP COMMITTEE AT GÜSTROW

Som sommeren skred frem blev det mere og mere klart at systemet med at sende adresserede pakker til den enkelte ikke kunne blive ved. Den sidste store ændring skete i midten af oktober. Fra da af blev brød sendt til lejre med antallet af krigsfanger registreret, plus 10 % ekstra som lager. Det var slut med pakker med navn på. Reserven skulle bruges til nyttilkomne fanger, og hvis der opstod forsinkelse i leverancen. En anden ændring der trådte i kraft i oktober var, at alt brød til officererne, som i øvrigt havde deres eget fødevarepakkesystem, skulle være fra København med undtagelse af to lejre i Østrig, som skulle få fra Bern. Endelig, mindre end en måned før krigen sluttede, havde de et system med mindre administration, mindre transport, og større sikkerhed for at alle fik pakker.

Ved våbenstilstanden den 11. november 1918 sendte the Copenhagen Bureau brød og kiks til 40.000 krigsfanger. De var kommet op på 200 medarbejdere på bureauet for ikke at tale om alle der arbejdede i

bagerierne, papkassefabrikken og med transporten. Arbejdet på den ny fabrik var begyndt og £7.500 måtte betales for at aflyse byggeriet. Men de blev ikke arbejdsløse lige med det samme på bureauet. Lige præcis hvornår det sidste brød blev bagt og sendt af sted ved jeg ikke. Krigens afslutning skulle fejres og et bal blev holdt for medarbejderne. Der lå ikke en køreplan for hjemsendelsen af de britiske krigsfanger klar. Faktisk var overhovedet ingenting forberedt. Men at medarbejdere fra the Copenhagen Bureau stod klar til også at hjælpe med det, kan ikke overraske nogen. De havde i flere år arbejdet utrætteligt på krigsfangernes vegne, og at den sidste indsats for nogle af dem var med fare for eget liv tog de åbenbart gerne med. Men det er en anden historie.

Arthur Mayne, Agnes Gulstad og Martin Abrahamson

Da de første skibe, Dronning Maud og Kong Haakon, forlod København den 21. november for at hente de første krigsfanger hjem havde de selvfølgelig brød med fra the Copenhagen Bureau. Togene med krigsfangerne var forsinkede og i ventetiden smurte personalet 6000 skiver af de store hvedebrød klar. Ligeledes blev brødet leveret til lejrene i Danmark hvor de forhenværende krigsfanger fik nogle dages ophold.

For 10.000 vis af britiske krigsfanger var brødet fra København væsentligt for at de overlevede deres fangenskab i en nogenlunde tilstand. Det betød noget for fangerne og deres familier. Rent PR. mæssigt var det til sidst en succeshistorie; mange som ikke før havde kendskab til København vidste nu, at herfra kom godt brød og medmenneskelighed.

Billedfortegnelse

1. Brev på bureauets officielle brevpapir
2. Tegning fra januar 30. 1915 The Illustrated London News
3. Kriegsbrot/black bread hjemtaget af Corporal A.B. Wilson, 10/11th Highland Light Infantry krigsfange fra april 1918 i Cottbus lejren.
<http://www.iwm.org.uk/collections/item/object/30085605>
4. Mrs. Picton Warlow med børn, 7. maj 1915, foto i familiens eje.
5. Tegning fra 30. januar 1915 The Illustrated London News
6. Medlemmer af bestyrelsen. Lady Paget i Næstved Tidende, 29. december 1918. Carl Frederik Jarl, direktør i Øresunds Chemiske Fabriker. Andreas Vangberg Storm, præst.
7. Bloch & Behrens mosaik i porten Toldbodgade 19, København.
8. The Copenhagen Bureau efterår 1917, KB DH0 13933.tif
9. Benny Dessau.
10. Postkort i privat eje.
11. 06. juli 1916 Næstved Tidende.
12. Nico Jungmann dato 5. december 1916 kaldes "The queue for bread from Denmark" og findes i dag på Imperial War Museum, London. <http://www.iwm.org.uk/collections/item/object/14504>
13. Sir Martin Abrahamson, foto i familiens eje.
14. Postkort i privat eje.
15. The Copenhagen Bureau efterår 1917, KB DH0 13931.tif
16. Axel Ramm sammen med sin hustru Geo som var på besøg. De står foran Dansk røde kors kontor på Victoriastasse, Berlin. Foto i familiens eje.
17. Kiks/brød hjemtaget af Lieutenant Frank Cameron, 7th Argyll and Sutherland Highlanders, krigsfange fra marts 1918 i Schweidnitz lejren
<http://www.iwm.org.uk/collections/item/object/30087164>
18. Illustreret Familiejournal 27. maj 1915.
19. X-mas postkort. Roger Partridge.

20. The Records and Registration department, The Copenhagen Bureau efterår 1917, KB DH 13935.tif
21. The Copenhagen Bureau efterår 1917, KB DH0 13937.tif
22. Mrs. Annie Mygind, foto i familiens eje.
23. "The British Prisoner of War" første udgave.
24. Skrapbog, i privat eje. Vore Damer december 1918.
25. Postkort, i privat eje.
26. Postkort. <http://www.iwm.org.uk/collections/item/object/28678>
27. The Copenhagen Bureau efterår 1917, KB DH0 13939.tif
28. Foto fra juni udgaven af The British Prisoner of War, The Bread Chute, Bern bureauet.
29. Biscuit factory in Lancashire <http://www.iwm.org.uk/collections/item/object/205196972>
30. Foto fra oktober udgaven af The British Prisoner of War, Office of the British Help Committee at Güstrow.
31. Martin Abrahamson, Arthur Mayne og Agnes Gulstad, i Berlin november 1918. Foto i Abrahamson arkiv i familiens eje.

Ikke publiceret arkiv

The National Archives, Kew

Abrahamson Martin, familiearkiv

Ramm Axel, familiearkiv

Mygind Annie, familiearkiv

British Red Cross archive, London

Optegnelser af Christian Kampen

Bibliography

The British Prisoner of War, 1-12, 1918

<http://www.gutenberg-e.org/steuer/steuer.ch08f.html#>

Map of the main prison camps in Germany and Austria by Mrs. Pope-Hennessy, 1918 og genoptrykt 2004.

<http://www.iwm.org.uk/collections/item/object/1030003555>

The Work of the Central Prisoner of War Committee 1916-1919,

The Rifle Brigade Chronicles, 1916.

Dansk Røde Kors, Hjælp ydet fra Danmark til de krigshærgede lande under og efter verdenskrigen 1914-1918.

Dinesen, Thomas, No man's land – En dansker med canadierne ved vestfronten, 1929.

Emden Richard van, Prisoners of the Kaiser – the last POWs of the Great War, 2000.

Gerard, James Watson, My four years in Germany, 1917.

Haugaard, Henning: Brudstykker af Bedsted Sogns historie. Nr. 6. Krigsfangelejren ved Øster Terp 1915-19, December 1983.

Hjorth-Nielsen, H., Københavns Bagerlaug: Ud. Af Lauget I Anledning af 250-Aarsdagen for Skraaen af 23. Juni 1683.

Jackson, Robert, The Prisoners 1914-19, 1989

Jones, Heather, Violence against Prisoners of War in the First World War, 2011

Koop, Burkhard, Interneret I Danmark under første verdenskrig, 2007.

Koop, Burkhard, Dansk Røde Kors og Dansk Krigsfangehjælp under første verdenskrig, 2009.

Lütken, Cecilie, Livserindringer og Rejseoplevelser, 1944

Mayne, Henrie, An Unreasonable Man, 1976

Morton, Desmond, Silent Battle – Canadian prisoners of war in Germany 1914-1919, 1992

Moynihan, Michael, Black Bread and Barbed Wire: Prisoners in the First World War, 1978

Partridge, Roger: The postal history of Scandinavia in World War I part 18, Scandinavian Contact vol. 16, nr.5.

“Report of the Joint Committee appointed by the Chairman of the Committee of the House of Lords and the House of Commons to enquire into the Organisation and Methods of the Central Prisoners of War Committee”. July 1917

Rosting, Helmer og Andersen, Erik Wedell, Røde Kors I Krig og Fred, 1942.

Simmons, Mervin C., Three times and out: A Canadian Boy's experience in Germany, 1918

Steuer, Kenneth, “Pursuit of an Unparalleled Opportunity”, 2008

<http://www.gutenberg-e.org/steuer/>

Stibbe, Matthew, British civilian internees in Germany, The Ruhleben camp, 1914-1918, 2008

Weeks, Alan, Tea, rum & fags – sustaining Tommy 1914-18, 2009

Yarnell, John, Barbed Wire Disease British & German Prisoners of War, 1914-1919, 2011

Zalewski, Barbara, Den nærsynede barmhjertighed: Dansk Røde Kors' rolle I dansk udenrigspolitik 1876-1945, set I forhold til Røde Kors' principper om neutralitet, upartiskhed og uafhængighed, 1997.